

Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut

Jaarverslag 2021

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Voorwoord.....	3
Samenvatting.....	4
Over het Lindeboom Instituut	6
Onderzoek	8
Onderwijs	11
Lindeblad	12
Overige activiteiten en publicaties Henk Jochemsen.....	13
Financieel jaaroverzicht.....	15
Partners.....	18
Organisatie	19
Contact.....	21

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt het jaarverslag 2021 van het prof. dr. G.A. Lindeboom Instituut. Er is in dit jaar weer veel werk gemaakt van onderwijs, onderzoek en vorming op het gebied van medische ethiek vanuit christelijk perspectief.

2021 was ook het jaar waarin onze toenmalige directeur Sander Luitwieler zijn werk moest stopzetten vanwege langdurige vermoeidheidsklachten. Inmiddels heeft hij afscheid genomen van onze organisatie. U zult begrijpen dat dit veel impact heeft op een kleine organisatie als de onze. We danken hem voor zijn grote inzet voor het Lindeboom Instituut en wensen hem alle goeds toe. Ook danken we Simon Polinder, die voor de duur van een half jaar bereid was om interim-directeur te zijn.

Ik wil graag iedereen bedanken die het werk van het Lindeboom Instituut een warm hart toedraagt. Zonder uw steun is ons werk niet mogelijk.

Namens het bestuur,

Wout Bisschop, secretaris

Samenvatting

Over het Lindeboom Instituut

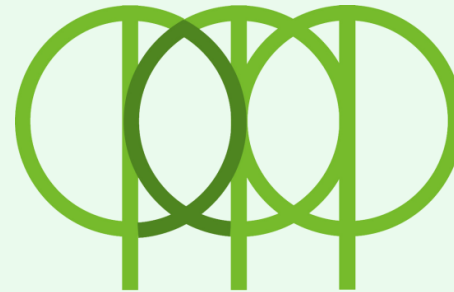
Het Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut wil een bijdrage leveren aan het doordenken van medisch-ethische thema's vanuit een christelijk perspectief. Het doet dat door middel

van cursussen, bijdragen in de media, lezingen en adviezen en wetenschappelijk onderzoek, resulterend in publicaties. Met dit alles ondersteunt het Lindeboom Instituut artsen en artsen in opleiding, andere zorgverleners, zorgvragers en beleidsmakers bij ethische en levensbeschouwelijke vragen in de zorg.

Gedurende 2021 was prof. dr. ir. Henk Jochemsen onderzoekshoogleraar namens het Lindeboom Instituut aan de Theologische Universiteit Kampen-Utrecht.

Onderzoek

Het Lindeboom Instituut coördineert onderzoek over medische ethiek en zorgethiek in het onderzoeksnetwerk 'Cultuur van het leven'. Dit netwerk is een samenwerkingsverband tussen een brede groep van christelijke organisaties: de Christelijke Hogeschool Ede, Eleos, ForumC, Lelie zorggroep, het Lindeboom Instituut, de NPV, Pro Life Zorgverzekeringen, Reliëf, de RMU, Schreeuw om Leven, de Theologische Universiteit Kampen-Utrecht en de VBOK. De projectcoördinator van het onderzoeksnetwerk is Arthur Alderliesten. Het eerste onderzoek vanuit het onderzoeksnetwerk gaat over de ethiek rond het levenseinde. Thema's als euthanasie, 'voltooid leven' en palliatieve zorg staan daarin centraal.

Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut

Henk Jochemsen was de begeleider van Bert-Jan Heusinkveld, die op 11 juni 2021 op het proefschrift *De betere mens. Een medisch-ethisch kader voor mensverbetering vanuit christelijk perspectief*. Daarnaast begeleidde Henk Jochemsen het afstudeeronderzoek van Arthur Alderliesten over Bonhoeffer en beginnend menselijk leven.

Onderwijs

In de master Identiteit, ethiek en samenleving aan de Theologische Universiteit Kampen-Utrecht gaf Henk Jochemsen het vak medische ethiek. Henk Jochemsen doceerde ook in een CMF-cursus medische ethiek voor studenten geneeskunde (omstreeks 16 deelnemers). De cursus bestond uit 3 avonden.

In 2021 werd gewerkt aan het opzetten van een leergang zorgethiek voor professionals in samenwerking met de Christelijke Hogeschool Ede en de Theologische Universiteit Kampen-Utrecht. De eerste editie van de leergang is begin 2022 gehouden en werd zeer goed ontvangen door de deelnemers.

Publicaties

Lindeblad – de halfjaarlijkse nieuwsbrief van het Lindeboom Instituut – verscheen in mei en december van 2021 en werd verzonden aan ruim 1.000 adressen.

Financiën

Het Lindeboom Instituut heeft 2021 afgesloten met een ruim positief resultaat van €13.762. Dit positieve resultaat is grotendeels te danken aan baten voor projecten, waarvan de kosten gedeeltelijk nog gemaakt moeten worden. De continuïteitsreserve bedroeg eind 2021 ruim €67.000.

Over het Lindeboom Instituut

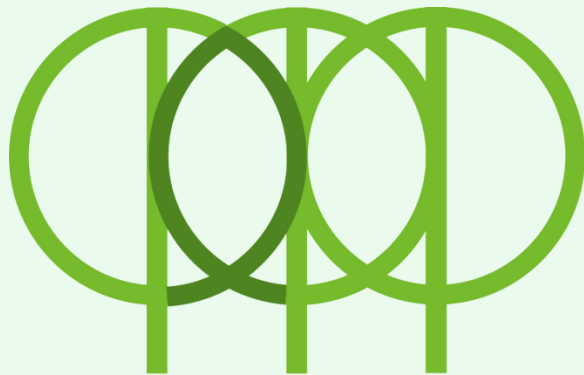
Het Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut wil een bijdrage leveren aan het doordenken van medisch-ethische thema's vanuit een christelijk perspectief. Het doet dat door middel van cursussen, bijdragen in de media, lezingen en adviezen en wetenschappelijk onderzoek, resulterend in publicaties.

Met dit alles ondersteunt het Lindeboom Instituut artsen en artsen in opleiding, andere zorgverleners, zorgvragers en beleidsmakers bij ethische en levensbeschouwelijke vragen in de zorg.

Geschiedenis

Het Lindeboom Instituut is genoemd naar Prof. dr. Gerrit Arie Lindeboom (1905-1986). Hij was hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en doceerde daar Inwendige Geneeskunde en Encyclopedie der Medische Wetenschappen. Daarnaast heeft hij zich bezig gehouden met medisch-ethische vraagstukken.

Door middel van talloze publicaties en activiteiten in vele organisaties heeft Lindeboom zich ingezet voor een bijbels verantwoorde medische ethiek. Een keuze uit zijn werk is in boekvorm gepubliceerd als deel 1 van de Lindeboomreeks.

Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut

Uit dankbaarheid voor het vele werk dat hij op medisch-ethisch gebied heeft verricht en om uit te drukken dat het Instituut vanuit dezelfde geestelijke achtergrond dit werk wil voortzetten, is zijn naam eraan verbonden.

Onder invloed van nieuwe medisch-technische mogelijkheden en het steeds meer wegvallen van een gemeenschappelijke ethiek in de samenleving groeide de behoefte aan grondige doordinking en duidelijke bijbels verantwoorde normering van het medisch handelen. Deze behoefte vormde de aanleiding tot de oprichting van het Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut in 1987.

Impuls

Het Lindeboom Instituut heeft in 2014 een nieuwe impuls gekregen door een consortium dat bestaat uit Stichting voor Christelijke Filosofie, Reliëf, Pro Life Zorgverzekeringen, ForumC, de Theologische Universiteit Kampen-Utrecht, de NPV-Zorg voor het leven en, sinds 2019, de VBOK. Dit viel samen met de benoeming van prof. dr. Theo Boer als bijzonder hoogleraar 'Ethiek van de zorg' aan de Theologische Universiteit Kampen-Utrecht per 1 september 2014 (0,2 fte). Na zijn vertrek op 1 september 2019 is een vervolg aan deze impuls gegeven door de tijdelijke benoeming van prof. dr. ir. Henk Jochemsen op 1 juli 2020 als onderzoekshoogleraar en van Arthur Alderliesten op 1 oktober 2020 als projectcoördinator ethiek van het onderzoeksnetwerk 'Cultuur van het leven'.

Het bestuur van de Stichting Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut wordt gevormd door het bestuur van Stichting voor Christelijke Filosofie (personele unie).

Onderzoek

Onderzoeksnetwerk 'Cultuur van het leven'

Het onderzoeksnetwerk 'Cultuur van het leven' is een samenwerkingsverband tussen een brede groep van christelijke organisaties. In dit netwerk bundelen zij de krachten voor onderzoek over medische ethiek en zorgethiek. In het netwerk speelt het Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut een coördinerende rol. De projectcoördinator van het onderzoeksnetwerk is Arthur Alderliesten. In deze functie faciliteert hij onderzoeksprojecten en werkt mee aan het onderzoek. [Lees hier meer over het onderzoeksnetwerk.](#)

Eerste onderzoek: ethische vragen rond het levenseinde

Het eerste onderzoek vanuit het onderzoeksnetwerk gaat over de ethiek rond het levenseinde. Thema's als euthanasie, 'voltooid leven' en palliatieve zorg staan daarin centraal. Gedurende 2021 is gewerkt aan een rapport over dit thema. Bij dit onderzoek zijn de volgende partners betrokken: Eleos, Lelie zorggroep, NPV – Zorg voor het leven, Pro Life Zorgverzekeringen, RMU en Sallux.

Het onderzoek wordt uitgevoerd door Arthur Alderliesten (onderzoeker en coördinator), Henk Jochemsen, Roy Kloet, Rien de Groot en een tweetal VU-studenten (mastertheses). In de studie zal input worden gegeven en

aanbevelingen gedaan voor twee toepassingsgebieden rond euthanasie en 'voltooid leven': (1) het omgaan van professionals in hun beroepspraktijk met ethische vragen rond euthanasie en 'voltooid leven' en (2) het versterken van bijdragen van organisaties aan de maatschappelijke dialoog.

Het rapport '[Goede zorg rond het levenseinde](#)' is in juni 2022 opgeleverd. Er wordt met verschillende partners nagedacht over vervolgonderzoek.

Studiegroep medische ethiek

Henk Jochemsen heeft met verschillende professionals in het veld van zorg en zorgethiek een studiegroep gevormd. Door middel van het bestuderen en bespreken van teksten, wordt gezocht naar verdieping en verbreding van kennis op medisch-ethisch terrein. In 2021 kwam de studiegroep vier keer samen. De deelnemers van de studiegroep zijn:

- Arthur Alderliesten, projectcoördinator Ethiek bij het Lindeboom Instituut en directeur van Stichting Schreeuw om Leven
- Yvonne Geuze, beleidsadviseur Onderzoek & Beleid bij de NPV-Zorg voor het leven
- Stef Groenewoud, Lindeboomhoogleraar Ethiek van de Zorg aan de TU Kampen-Utrecht en gezondheidswetenschapper en ethicus aan de Radboud Universiteit Nijmegen
- Bert-Jan Heusinkveld, predikant en gepromoveerd op 'mensverbetering'
- Elise van Hoek, manager Onderzoek & Beleid bij de NPV-Zorg voor het leven
- Adriana Kater, beleidsadviseur Onderzoek & Beleid bij de NPV-Zorg voor het leven
- Roy Kloet, programmamanager bij Pro Life Zorgverzekeringen
- Henk-Jan Koetsier, pastoraal coach bij Bewust Verder

- Willem Lock, huisarts en artsenwerker bij CMF-Nederland
- Simon Polinder, associate lector Christelijke Professie aan de Christelijke Hogeschool Ede

Onderzoeksbegeleiding

Henk Jochemsen was één van de begeleiders van Bert-Jan Heusinkveld, die op 11 juni 2021 promoveerde op het proefschrift *De betere mens. Een medisch-ethisch kader voor mensverbetering vanuit christelijk perspectief* aan de Theologische Universiteit Kampen-Utrecht. Copromotoren waren prof. dr. Gerrit Glas en prof. dr. Eric Peels. Daarnaast begeleidde Henk Jochemsen in 2021 samen met prof. dr. Ad de Bruijne het afstudeeronderzoek van Arthur Alderliesten over Bonhoeffer en beginnend menselijk leven.

Onderwijs

Onderwijs TU Kampen-Utrecht

In de master Identiteit, ethiek en samenleving aan de Theologische Universiteit Kampen-Utrecht gaf Henk Jochemsen het vak medische ethiek, waaraan vier studenten deelnamen. Naast enkele colleges bestaat deze cursus uit zelfstudie door de studenten van literatuur en het maken van leesverslagen met een korte reflectie.

Cursus CMF

Henk Jochemsen doceerde ook in een CMF-cursus medische ethiek voor studenten geneeskunde (omstreeks 16 deelnemers). De cursus bestond uit 3 avonden.

Leergang zorgethiek

In 2021 werd de leergang zorgethiek voor professionals opgezet in samenwerking met de Christelijke Hogeschool Ede en de Theologische Universiteit Kampen-Utrecht. Namens het Lindeboom Instituut zijn Arthur Alderliesten en Henk Jochemsen betrokken bij deze leergang. De eerste editie van de leergang is begin 2022 gehouden en werd erg gewaardeerd door de deelnemers. Zie voor meer informatie de website www.weetwatjegeloof.nl.

Lindeblad

Lindeblad is de halfjaarlijkse nieuwsbrief van het Lindeboom Instituut. Hierin wordt naar donateurs en belangstellenden verslag gedaan van de activiteiten van het Lindeboom Instituut. Lindeblad verscheen in [mei](#) en [december](#) van 2021 en werd verzonden aan ruim 1.000 adressen.

Overige activiteiten en publicaties Henk Jochemsen

Vanuit zijn rol als onderzoekshoogleraar namens het Lindeboom Instituut, ondernam Henk Jochemsen verschillende activiteiten. Deze worden hieronder benoemd.

Lezingen en advisering

- 24 maart, Lezing NPV Veenendaal (Livestream) over 'Maakbaarheid en breekbaarheid van het leven'.
- 5 oktober Lezing Van Weel Bethesda Ziekenhuis over 'Wat bezielt je? Inspiratie, bezieling en volhouden'.
- 23 juni, lezing in leerlijn Persoonlijke en Maatschappelijke vorming over 'De corona-epidemie als cultuurcrisis'.
- 26 augustus lezing in het kader van de zomerschool gereformeerde gezindte over 'De corona-epidemie als cultuurcrisis'.
- 4 november, lezing op Eleos regioavond voor kerkleden die in pastoraat werken, 'Mijn verantwoordelijkheid als pastoraal werker/ambtsdrager – hoe ver gaat die?'.
- Advisering bestuurders in twee ziekenhuizen over personeelsbeleid mbt vaccinatie.

Interviews

- Trouw, 11 Januari 2021, door Lodewijk Dros "Gentechnologie is een zegen en een vloek. 'Wat als ouders een designbaby willen?'.
- Trouw, 26 oktober 2021, over ethiek en beperkingen voor niet-gevaccineerden.

- Meegedaan met klankbordgroep van onderzoekers naar derde evaluatie van de embryowet.
- Meegedaan met focusgroep van het Rathenau Instituut over 'Het dier als donor'.
- Interview in kader van onderzoek TUD in opdracht van overheid naar *risk-based design*.
- Interview NEMO kennislink over chimaeren.
- Interview in het Reformatorisch Dagblad over "Uit VN doelen klinkt verlangen door naar betere wereld", 25 aug 2021.

Publicaties

- 1) Samen met Maarten Verkerk heb ik een boek geredigeerd en voor een flink deel in eerste aanzet geschreven over ontwikkelingen en ethiek in de klinische genetica. Het boek werd gepubliceerd in januari 2021 bij KokBoekencentrum onder de titel 'Morgen wordt alles beter'.
- 2) Theo Boer, Eline Gorter-van Huizen, Elise van Hoek-Burgerhart, Henk Jochemsen, Evaluatie abortuswet roept vragen op, *Medisch Contact* 37 (16 september 2021), 42-44.
- 3) Columns in RD: 5 januari 2021 opinieartikel over vaccinatie tegen covid-19 (i.s.m. Thijs Tromp); februari column over 'Beheersingstreven reikt verder dan vaccin'; maart column over ' "Onnatuurlijk" als moreel argument?'; april over 'Identiteitspolitiek, ideologie en techniek' in mei over 'Wetenschap en beleid in een verstrooide samenleving'.
- 4) Opinieartikelen in ND en RD samen met Maarten Verkerk over DNA dialoog (n.a.v ons boek over gentechnologie).
- 5) Meegewerkt aan brochure over genderdysforie t.b.v. de Gereformeerde Bond in de PKN; hoofdstuk geschreven over ethiek; gepubliceerd in mei 2021.
- 6) Henk Jochemsen, Ontsnappen aan vrouw-zijn. *De Waarheidsvriend*, 2 september 2021, 8-10.
- 7) Arthur Alderliesten, William den Boer, Henk Jochemsen, Simon Polinder, Medisch-ethische kwesties vragen diepere doordenking. *Reformatorisch dagblad* 11 september 2021.

Financieel jaaroverzicht

Van Ree Accountants heeft een beoordelingsverklaring afgegeven voor de jaarrekening van het Lindeboom Instituut over 2021. De complete jaarrekening is te vinden op onze website (<http://www.lindeboominstituut.nl/jaarverslagen>). Hieronder worden de staat van baten en lasten en de balans weergegeven.

Het Lindeboom Instituut heeft 2021 afgesloten met een ruim positief resultaat. Dit positieve resultaat is grotendeels te danken aan baten voor projecten, waarvan de kosten gedeeltelijk nog gemaakt moeten worden. Een deel van deze baten is daarom dan ook toegewezen aan de bestemmingsreserve ten behoeve van het onderzoeksnetwerk Cultuur van het leven (zie hiervoor de balans). Het resterende deel van het overschot is ten goede gekomen aan de continuïteitsreserve, die eind 2021 ruim €67.000 bedraagt.

Staat van baten en lasten Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut

Baten	2021	2020
Giften, project- en consortiumbijdragen	€ 101.817	€ 62.441
Overige baten	€ 113	€ 226
Totaal baten	€ 101.930	€ 62.667
Lasten		
Kosten leerstoel en projecten	€ 50.017	€ 20.293
Kosten overige activiteiten	€ 18	€ 579
Beheers- en administratiekosten	€ 5.416	€ 5.266
Algemene kosten	€ 27.472	€ 29.731
Publiciteits- en communicatiekosten	€ 5.245	€ 5.238
Totaal lasten	€ 88.168	€ 61.107
Exploitatieresultaat	€ 13.762	€ 1.560

Balans per 31 december Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut

Activa	31-12-2021	31-12-2020
Vorderingen	22.150	-
Liquide middelen	€ 100.395	€ 113.042
Totaal activa	€ 122.545	€ 113.042
Passiva		
Continuïteitsreserve	€ 67.756	€ 63.994
Bestemmingsreserve Platform	€ 10.000	-
Bestemmingsfondsen	€ 7.288	€ 7.288
Kortlopende schulden	€ 37.501	€ 41.760
Totaal passiva	€ 122.545	€ 113.042

Partners

De leerstoel wordt ondersteund en medegefinancierd door een **consortium** bestaande uit:

- Reliëf (Christelijke Vereniging van Zorgaanbieders)
- NPV-Zorg voor het leven
- Pro Life Zorgverzekeringen
- ForumC
- Stichting voor Christelijke Filosofie
- Theologische Universiteit Kampen-Utrecht
- VBOK

Het **onderzoeksnetwork** 'Cultuur van het leven' is een samenwerkingsverband tussen een brede groep van christelijke organisaties, opgericht om gezamenlijk onderzoek te doen naar medische ethiek en zorgethiek. In het netwerk speelt het Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut een coördinerende rol. Zie het [hoofdstuk over onderzoek](#) voor meer informatie over het doel en de activiteiten van het netwerk. Naast de consortiumpartners van het Lindeboom Instituut (zie hierboven) nemen de volgende organisaties deel:

- Christelijke Hogeschool Ede
- Eleos
- Lelie zorggroep
- Schreeuw om Leven

Verder werkt het Lindeboom Instituut samen met o.a. CMF-Nederland en Sallux.

Organisatie

Bestuur

Het bestuur van de Stichting Prof.dr. G.A. Lindeboom Instituut wordt gevormd door het bestuur van Stichting voor Christelijke Filosofie (personele unie). Het bestuur vergaderde vijf keer in 2021. Het bestuur bepaalt de strategische koers van het Lindeboom Instituut, bespreekt op hoofdlijnen het beleid en neemt waar nodig besluiten. De bestuursleden krijgen geen vergoeding voor hun werkzaamheden.

Het bestuur bestond in 2021 uit:

- Dirk van Schepen MA (voorzitter)
- Jan van Ginkel RA (penningmeester)
- Wout Bisschop MA (secretaris)
- Henk Jongbloed MSc
- Drs. Annemiek van Woudenberg-de Groot
- Prof. dr. ir. Aart Nederveen

Onderzoekshoogleraar

Prof. dr. ir. Henk Jochemsen was gedurende 2021 onderzoekshoogleraar aan de Theologische Universiteit Kampen-Utrecht namens het Lindeboom Instituut. Hij zal deze interim-positie vervullen tot medio 2022.

Bureau

Het bureau fungeert als uitvoerder van de activiteiten van het Lindeboom Instituut. Het voert de administratie van donateurs en betrokkenen en de financiële administratie, verzorgt de communicatie van het instituut en de publicaties, doet aan fondswerving, organiseert bijeenkomsten en vergaderingen en ondersteunt het bestuur en andere organen. Het bureau huisvest en beheert de documentatie en de bibliotheek. De directeur heeft een belangrijk aandeel in de voorbereiding en uitvoering van het beleid en woont de bestuursvergaderingen bij.

Vanwege oververmoeidheid was Sander Luitwieler, onze directeur, helaas genoodzaakt zijn werk gedurende 2021 neer te leggen. Vanaf 1 december 2021 nam Simon Polinder zijn taken waar. Hij heeft zich als interim-directeur sterk gemaakt voor het opzetten van de leergang zorgethiek voor professionals, waar hij ook een van de docenten is. Daarnaast heeft hij veel werk gedaan op het gebied van fondswerving.

Het bureau is gevestigd aan de Bergstraat 33 te Amersfoort. In 2021 waren de volgende personen werkzaam op het bureau, tevens voor Stichting voor Christelijke Filosofie:

- Sander Luitwieler (directeur, tot oktober 2021)
- Simon Polinder (interim-directeur, vanaf december 2021)
- Arthur Alderliesten (projectcoördinator Ethiek)
- Marieke Haan (bureaumanager)
- Teunis Brand (communicatiemedewerker)
- Henk van der Veen (financiële administratie; freelance).

Contact

Adres: Bergstraat 33, 3811 NG Amersfoort

Telefoon: (033) 4328288

Website: www.lindeboominstituut.nl

E-mail: info@lindeboominstituut.nl

Twitter: www.twitter.com/LindeboomInst

Facebook: www.facebook.com/LindeboomInst

IBAN: NL47 INGB 0003 8057 45

BIC: INGBNL2A